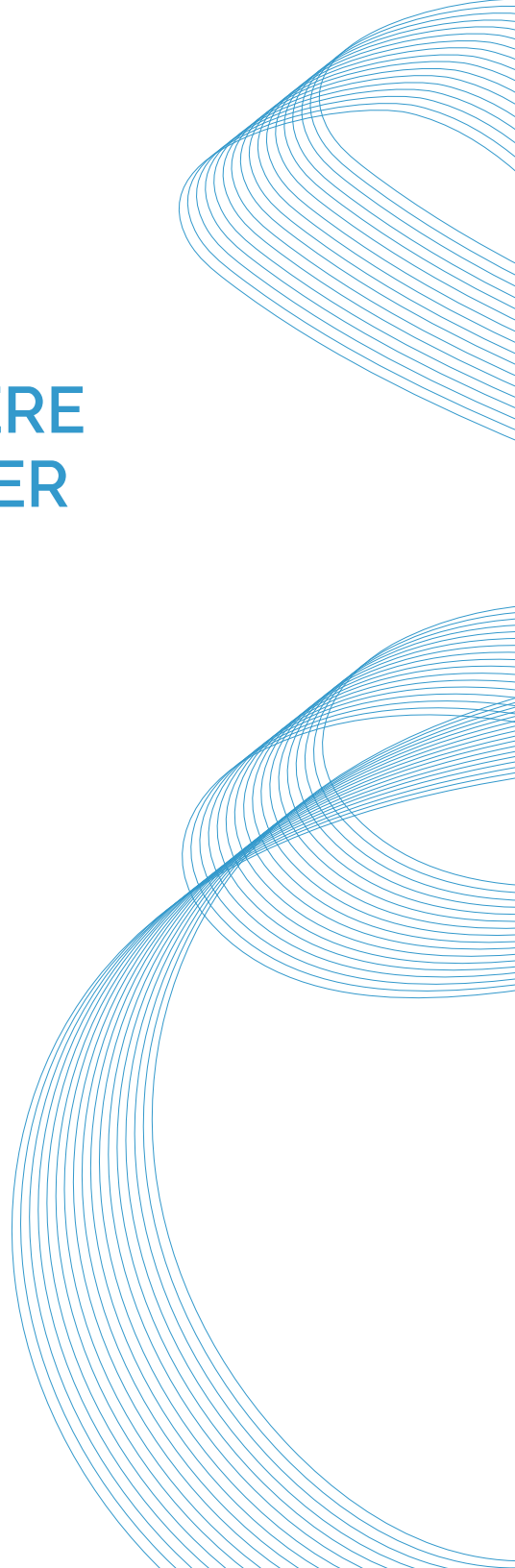

20 RÅD TIL WHISTLEBLOWERE OG JOURNALISTER

En kort guide

OLUF JØRGENSEN

offentlighedsrådgiver, Gravercentret

INTRO

Whistleblowing handler om ulovligheder og andre kritisable forhold, som ansatte eller andre med kendskab fra en arbejdsrelation gør opmærksom på. Oplysninger kan handle om konstaterede overtrædelser, begrundet mistanke, risici for overtrædelser, omgæelser eller forsøg på at skjule overtrædelser.

Det kan handle om mange typer overtrædelser af love, retsprincipper og faglige standarder f.eks. hvidvask, skatteunddragelse, skader på miljø, klima og folkesundhed eller vildledning af ansatte, forbrugere, politikere eller offentligheden. Whistleblowing er f.eks. vigtigt, hvis en virksomhed skjuler oplysninger om sikkerheds- og sundhedsrisici for ansatte og naboer, eller en offentlig forvaltning skjuler væsentlige oplysninger om beslutningsgrundlag for politikere og for offentligheden.

Whistleblowing kan gennemføres med forskellige fremgangsmåder, og det er vigtigt for whistleblowere og rådgivere at kende muligheder og regler for beskyttelse. Grundlæggende må vælges mellem offentlighed eller fortrolighed om forholdene, og om whistlebloweren selv vil være anonym eller stå frem. Uanset hvilken fremgangsmåde der vælges, er det vigtigt med dokumentation, der giver begrundet mistanke om de forhold, der gøres opmærksom på.

Hvis whistlebloweren ønsker fortrolighed om forhold, er det vigtigt at overveje fordele og ulemper ved indberetning til ledelsen, tilsynsmyndighed eller whistleblowerordning. Hvis whistlebloweren sigter på offentlighed, er det vigtigt at kende muligheden for kildebeskyttelse. Uanset hvilken fremgangsmåde, der vælges, er det vigtigt at kende regler for beskyttelse mod retlige sanktioner og repressalier i ansættelsesforhold.

For journalister og andre, der modtager oplysninger, er det vigtigt at sikre dokumentation og kende ytringsfrihedens grænser og regler for kildebeskyttelse. Ved publicering er det nyttigt for både whistleblowere og journalister at kende reglerne for ansvar for publicering.

Her følger 20 korte råd til whistleblowere og journalister. Alle råd er grundigere belyst i guiden "Guide til whistleblowing", som kan findes på gravercentret.dk/raad-og-viden/

1: OVERVEJ: ER LEDELSEN ÅBEN FOR KRITIK OG DIALOG

Hvis ledelsen er åben for kritik og dialog, er det oplagt at informere ledelsen om ulovlige eller kritisable forhold eller begrundet mistanke herom. Frygt for negative reaktioner giver grund til at overveje andre muligheder. Det kan der også være grund til, hvis ledelsen ikke vil eller ikke kan ændre på kritisable forhold

2: DOKUMENTATION ER VIGTIG

Sikring af dokumentation for overtrædelser er vigtigt både ved indberetninger og offentliggørelse. Det kan være vigtigt at sikre dokumentation, inden ledelsen får kendskab til whistleblowing, for at undgå fjernelse af spor, uden at noget reelt bliver gjort for at rette op på forholdene. Whistleblowerloven beskytter sikring af dokumentation, dog ikke brug af hacking og andre strafbare metoder.

3: WHISTLEBLOWEREN SKAL VÆRE I GOD TRO

Beskyttelse mod retsforfølgning og repressalier i ansættelsesforhold forudsætter god tro. Whistlebloweren skal på tidspunktet for indberetning eller offentliggørelse have rimelig grund til at antage, at oplysninger var korrekte. Kravet om god tro gælder også, når whistlebloweren søger efter og sikrer dokumentation.

4: HOLD FAST I FORMÅLET

Der kan opstå interesse for whistleblowerens formål. Uanset hvem der spørger og hvornår, vil det være klogt at fastholde, at formålet med whistleblowing er at få standset de ulovlige og kritisable forhold, som whistlebloweren har grundlag for mistanke om.

5: FLERE MULIGHEDER FOR INDBERETNINGER

Indberetning til whistleblowerordning giver beskyttelse, men fører ikke nødvendigvis til effektiv undersøgelse af forhold og standsning af ulovligheder. Indberetning til tilsynsmyndighed kan give bedre mulighed for faglig kompetent undersøgelse af forhold. Whistlebloweren kan styrke beskyttelsen ved at indberette til whistleblowerordning i forbindelse med orientering af ledelsen og indberetning til tilsyn.

6: WHISTLEBLOWERENS RÅDGIVERE ER OGSÅ BESKYTTET

Ansatte har ret til at orientere tillidsrepræsentanter og fagforening om kritisable forhold. Personer, der rådgiver eller støtter whistlebloweren i en arbejdsrelateret sammenhæng, er også beskyttede efter whistleblowerloven som "formidlere" eller som personer med forbindelse til whistlebloweren. Det kan f.eks. være en tillidsrepræsentant eller kollega.

7: VED OFFENTLIGGØRELSE KAN REDAKTIONELT MEDIE GIVE STØRST SIKKERHED

Offentlighed vil ofte være den mest effektive vej til at få ændret på ulovlige eller kritisable forhold. Medier, der er omfattet af medieansvarslovens regler for redaktøransvar og presseetik, giver den bedste beskyttelse. Ved disse medier kan der altid placeres et ansvar, og journalister kan sikre kildebeskyttelse. Det gælder ikke ved sociale medier og andre netmedier, der er uden for medieansvarsloven.

8: JOURNALISTISK RESEARCH KAN STYRKE DOKUMENTATION

Dokumentation for beskyldninger er vigtigt for journalister, der kan tjekke og supplere oplysninger fra whistlebloweren med oplysninger fra andre kilder, besigtigelse af forhold, aktindsigt m.v..

9: FØLSOMME PERSONOPLYSNINGER MÅ IKKE UDLEVERES

Ved afdækning af kritisabel sagsbehandling i personsager skal whistlebloweren anonymisere følsomme personoplysninger før udlevering af sagsdokumenter til journalist.

10: GÅ EFTER BOLDEN OG IKKE PERSONEN

Whistleblowere er mest troværdige, når de står frem. Gå efter bolden og ikke personen, er et godt råd til whistleblowerne, der vil undgå repressalier. Ved publicering skal det fremgå, at whistlebloweren giver oplysninger på egne vegne. Arbejdsfunktion og arbejdsplads kan journalisten omtale efter aftale med whistlebloweren.

11: ANONYME KILDER BØR OVERVEJES GRUNDIGT

Anonyme kilder bør kun anvendes i journalistik, når de har førstehåndskendskab til konkrete oplysninger om væsentlige kritisable forhold, og de reelt frygter sanktioner, firing eller anden skade, hvis de står frem. Det gælder også ved whistleblowing. Der bør som hovedregel være mindst to uafhængige kilder eller anden dokumentation før publicering. Ledelser i offentlige forvaltninger må ikke undersøge, hvem der kan være kilde til anonyme oplysninger.

12: UNDGÅ KILDEBESKYTTELSE AF MAGTENS REPRÆSENTANTER

Journalister og medier bør ikke give kildebeskyttelse til magtens repræsentanter, når de optræder som sådanne. Kildebeskyttelsen bør forbeholdes whistleblowere, der vil afsløre ulovlig og kritisabel magtudøvelse. Kildens position er ikke altid afgørende. Det afgørende er, om kilden faktisk fungerer som whistleblower, og det kan være en person, der har en lederstilling.

13: AFTALE OM KILDEBESKYTTELSE FORPLIGTER

En aftale om kildebeskyttelse kan være afgørende for whistleblowerens tillid og forpligter journalisten. Aftalen kan være mundtlig eller skriftlig. Aftaler om kildebeskyttelse skal overholdes af journalister og medier omfattet af medieansvarsloven – både i og uden for retssale. Kildebeskyttelse skal også overholdes, når journalisten prøver at få bekræftet oplysninger under baggrundsmøder med andre kilder, medmindre andet er aftalt med whistlebloweren. En aftale om kildebeskyttelse er dog ikke gyldig, hvis det dokumenteres, at kilden bevidst har brugt den til at plante løgne.

14: AFTAL, HVAD OFFENTLIGHEDEN OG KOLLEGER MÅ VIDE

Det kan være vigtigt at aftale, om en anonym kildes placering må antydes ved publicering, f.eks. "en kilde tæt på..." eller "en kilde med kendskab til ...". I tilfælde, hvor afsløring kan få alvorlige konsekvenser, er det vigtigt, at kommunikationen mellem kilden og journalisten sikres mod aflytning eller hacking. Det kan være vigtigt for whistlebloweren at vide, om vedkommendes identitet bliver registreret af journalisten, og om andre journalister eller en redaktør ved mediet får eller kan få kendskab.

15: TIPS TIL RELEVANTE DOKUMENTER

En whistleblower kan give tip om relevante dokumenter, som journalisten kan anmode om aktindsigt i, f.eks. en kritisk skrivelse fra ansatte i en offentlig forvaltning til ledelsen. Aktindsigt ved tilsynsmyndigheder kan give relevante oplysninger om forhold ved både private virksomheder og offentlige forvaltninger. Der er ikke ret til aktindsigt i selve indberetningen til en whistleblower-ordning, men oplysninger og vurderinger, der kommer frem ved undersøgelser af indberettede forhold, er omfattet af almindelige regler om aktindsigt for offentlig forvaltning.

16: KENDSGERNING ELLER MENING

Ved afdækning af ulovlige og andre kritisable forhold er det vigtigt at overveje, om der er tilstrækkelig dækning for publicering som kendsgerning. Hvis det er tvivlsomt, om dokumentationen er sikker, vil det være klogt at publicere whistleblowerens oplysninger som meningstilkendegivelse, f.eks. "xx mener, der er grund til undersøge, om forholdene er ulovlige".

17: HUSK FORELÆGGELSE OG INFORMATION HEROM

Ved redaktionelle medier skal oplysninger om faktiske forhold, der kan skade eller krænke, forelægges for personen, virksomheden eller forvaltningen, der rammes. Forelæggelsen skal ske inden publicering og give mulighed for kommentarer til oplysningerne. Journalisten bør forinden orientere whistlebloweren om dette presseetiske krav.

18: FLERE RETSREGLER BESKYTTER OFFENTLIGGØRELSE

Flere retsregler kan give whistlebloweren beskyttelse ved offentliggørelse: Menneskeretten, whistleblowerloven, offentligt ansattes ytringsfrihed og whistleblowerregel om forretningsforhold. Sammenligninger viser både overlap og forskelle mellem reglerne, og det er ofte relevant at henvise til flere retsregler for at få den bedste beskyttelse.

19: WHISTLEBLOWERENS ANSVAR VED OFFENTLIGGØRELSE

En whistleblower, der står frem ved offentliggørelsen af oplysninger, er ansvarlig for de oplysninger, der bliver fremlagt. Whistlebloweren kan ikke retsforfølges, når oplysninger handler om samfundsmæssige forhold, og whistlebloweren ved offentliggørelsen har et rimeligt grundlag for at antage, at oplysninger er korrekte. Whistleblowerlovens beskyttelse mod represalier i ansættelsesforhold gælder ved offentliggørelse efter lovens regler ligesom ved indberetning til whistleblowerordning.

20: ANSVAR HVILER PÅ JOURNALIST OG REDAKTØR, NÅR WHISTLEBLOWER ER ANONYM

Whistlebloweren, der er anonym ved publicering i et medie omfattet af medieansvarsloven, har ikke ansvar. Det gælder, selv om identiteten efterfølgende skulle blive afsløret eller vedkommende vælger selv at stå frem. Whistlebloweren, der giver oplysninger efterfølgende til samme eller andet medie, kan dog få ansvar for disse oplysninger. Ansvaret for publicering af oplysninger fra en anonym whistleblower hviler på journalisten og redaktøren ved et redaktionelt medie, der er omfattet af medieansvarsloven.

Alle råd er grundigere belyst i guiden "Guide til whistleblowing",
som kan findes på gravercentret.dk/raad-og-viden/

